

VODIČ ZA HUMANO UPRAVLJANJE POPULACIJOM PASA

Međunarodna koalicija za menadžment kućnih ljubimaca

Sadržaj

Uvod

03

ICAM	03
Kome je vodič namijenjen	03
Uvod	04
Korištena terminologija	05
Definicije	05
Struktura sadržaja	06

A. Početno prikupljanje podataka i procjena

07

Procjena populacije pasa u zajednici	07
Formiranje komisije sastavljene od više zainteresovanih strana	07

B. Faktori koji utiču na upravljanje populacijom pasa

08

Faktori koji utiču na brojnost populacije pasa	08
Faktori koji motivišu ljude da kontrolišu populaciju pasa	10

C. Komponente sveobuhvatnog programa upravljanja populacijom pasa

Edukacija	12
Legislativa	12
Registracija i identifikacija	13
Sterilizacija i kontracepcija	14
Prihvatni centri i centri za udomljavanje	15
Eutanazija	16
Vakcinacija i kontrola parazita	16
Kontrolisanje pristupa lokacijama atraktivnim za pse	16

D. Planiranje intervencije

Planiranje održivosti	17
Ciljevi, svrha i aktivnosti	17
Postavljanje standard za brigu o životinjama	17

E. Provedba, nadziranje i evaluacija

Provedba	19
Monitoring i evaluacija	19

Dodatak A: Alatkke za procjenu potreba za

20

Dodatak B: Formiranje mješovite komisije

22

Uvod

ICAM

Međunarodnu koaliciju za menadžment kućnih životinja (International Companion Animal Management Coalition - ICAM Coalition) čine predstavnici Svjetskog udruženja za zaštitu životinja (World Society for the Protection of Animals - WSPA), Međunarodno humanitarno društvo (Humane Society International - HSI), Međunarodni fond za dobrobit životinja (International Fund for Animal Welfare - IFAW), Kraljevsko društvo za prevenciju okrutnosti nad životinjama (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals - RSPCA), Univerzitetska federacija za dobrobit životinja (Universities Federation for Animal Welfare - UFAW), Svjetsko udruženje veterinara za skrb o sitnim životinjama (World Small Animal Veterinary Association - WSAVA) i Alijansa za kontrolu bjesnila (Alliance for Rabies Control - ARC).

Ova grupa formirana je u svrhu ispunjenja više ciljeva, uključujući one koji se odnose na razmjenu informacija i ideja o dinamici populacije životinja iz perspektive koordinacije i unapređenja preporuka i vodiča članica grupe. Sve organizacije su saglasne da je bitno težiti ka unapređenju međusobnog razumijevanja i saradnje. Naša je odgovornost da kao donatorska i savjetodavna tijela osiguramo najispravnije upute, zasnovane na ažuriranim podacima i konceptima, svima onima koji su uključeni u kontroli populacije pasa na terenu. Također vjerujemo da je važno nastojati biti transparentan i dokumentovati mišljenja i uvjerenja gdje god je to moguće. I upravo s tim ciljem ovaj dokument je i sačinjen - on predstavlja naše preporuke u vrijeme njihovog pisanja, utemeljene na znanju koje je u tom trenutku bilo na raspolaganju, a koje će biti predmet ažuriranja kada se za to ukaže potreba. Zapravo, svjesni smo manjka podataka sa terena i nastojat ćemo raditi na prikupljanju novih podataka i uvrstiti ih u buduće diskusije, procjene i vodiče.

November 2007

Kome je namijenjen vodič

Dokument je namijenjen institucijama vlasti i nevladinim organizacijama (NVO), koji su uključeni u upravljanje populacijom pasa.

Stav Koalicije ICAM-a je da odgovornost nad upravljanjem populacijom pasa treba biti smještena u institucijama bilo lokalne bilo centralne vlasti. Nevladine organizacije koje se bave dobrobiti životinja ne smiju biti podsticane niti im treba biti nuđeno da preuzimaju na sebe institucionalnu odgovornost za upravljanje populacijom pasa osim kroz ugovore i sporazume uz odgovarajuća finansijska ili druga sredstva. U svakom slučaju, nevladine organizacije igraju veoma važnu ulogu u vođenju i podržavanju strategije institucija vlasti, tako da je od izuzetnog značaja da upravo te organizacije dobro razumiju sve komponente jedne sveobuhvatne strategije, što će im omogućiti da usmjere svoju podršku tamo gdje će ona biti najefektivnije iskorištena, a istovremeno će to biti i najbolja upotreba ograničenih resursa.

Cilj

Kao pobornik dobrobiti životinja, Koalicija ICAM vjeruje da gdje god se ukaže potreba da se radi na upravljanju populacijom pasa, to se treba činiti na najhumaniji mogući način, što će u konačnici dovesti do unapređenja opće dobrobiti pasa. Kao nevladina organizacija, također vjerujemo da se upravljanje populacijom pasa treba realizirati što je efektivnije moguće obzirom na ograničena sredstva kojima raspolažemo, ali i obzirom na naše obaveze prema našim donatorima.

Svrha ovog dokumenta je da ponudi smjernice u vezi sa načinima vršenja procjene potreba za upravljanja populacijom pasa, te da pomogne pri odlučivanju o najefektivnijem i najekonomičnijem pristupu upravljanju ovom populacijom na human način.²

U potpunosti smo svjesni da status, sastav i brojnost populacije pasa mogu značajno varirati između različitih zemalja, ali i unutar jedne zemlje, te shodno tome ne može postojati ni jedinstvena intervencija koja može biti primijenjena u svim situacijama. Stoga je naš izričiti savjet da je najprije potrebno izvršiti početnu procjenu i razmatranje svih mogućih relevantnih faktora prije donošenja odluke o kreiranju programa. Jedini koncept koji smatramo univerzalnim je potreba da taj program bude sveobuhvatan i da ne bude samo fokusiran na tretiranje simptoma, odnosno postojanje populacije pasa lualica.

1. Premda u različitim formatima i uz korištenje najsvježijih primjera, u ovom dokumentu se nude različiti koncepti, posebno oni koji su u vezi sa sačinjavanjem početnih procjena, a koji su dio WHO /WSPA (1990) Vodiča za menadžment populacijom psa.

Uvod

Sve organizacije koje čine Koaliciju ICAM imaju jedan zajednički cilj i prioritet, a to je unaprijediti stanje dobrobiti životinja. Upravljanje populacijom pasa je oblast u koju smo svi uključeni obzirom na probleme koji se u ovom smislu pojavljuju.

Kada govorimo o psima lualicama, postoji čitav niz problema koji su u vezi sa njihovom dobrobiti, a to su:

- pothranjenost
- bolesti
- povrede u saobraćajnim nesrećama
- povrede stečene u borbama
- zapuštenost i nebriga.

Pokušaji da se populacija pasa stavi pod kontrolu, također mogu predstavljati značajne probleme za njihovu dobrobit, uključujući:

- nehumane metode ubijanja kao što je trovanje strihininom, davljenje, ubijanje strujom
- okrutne metode hvatanja
- loše opremljena i vođena prihvatilišta

Unutar bilo koje populacije pasa postoje različite vrste vlasništva nad njima, kao na primjer:

- vlasnički psi sa ograničenim kretanjem
- vlasnički psi pušteni da se slobodno kreću
- vlasnički psi

RSPCA International

Vlasnički pas koji luta u Portugalu.

Postoji također niz problema koji se dovode u vezu sa psima, kako onim koji lutaju, tako i onima sa ograničenim kretanjem. Ipak, u svrhu ostvarenja željenog cilja kreiranjem ovog dokumenta, cilj upravljanja populacijom pasa definira se kao: "Upravljanje populacijom pasa lualica i kontrola rizika koje ova populacija predstavlja, uključujući i njeno smanjenje, tada kada se to smatra neophodnim".

Ocjena o tome treba li smanjivati broj pasa lualica ili ne, na neki način će uvijek biti subjektivna. Uvijek ćemo imati ljude koji su spremni tolerirati pse lualice i one koji to nisu. Naprimjer, članovi javnih ustanova i institucija vlasti iz vladinih institucija zabrinuti su za stanje javnog zdravlja i sigurnosne probleme koji se dovode u vezu sa ovom populacijom, uključujući:

- povrede i strah izazvan agresivnim ponašanjem pasa
- buka uzrokovana lajanjem pasa
- napadi na stoku
- izazivanje saobraćajnih nesreća.

Sa druge strane, u nekim zemljama se psi lualice smatraju vlasničkim psima kojima je dozvoljeno da se kreću bez ograničenja u lokalnoj zajednici. Smanjenje njihovog broja se ne smatra niti potrebnim niti poželjnim, nego se smatra da je potrebno raditi na unapređenju brige o njima i brige o njihovom zdravstvenom stanju, kako bi se smanjio rizik od prenošenja zaraznih bolesti, što može biti prepoznato kao korisno i poželjno.

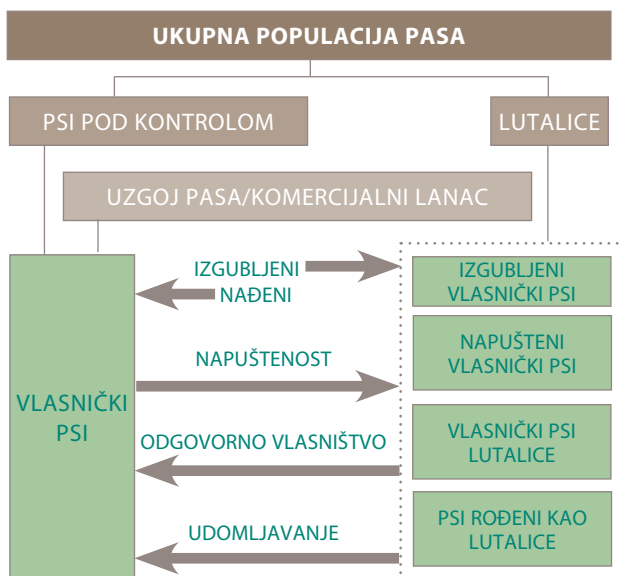
Pas lualica može biti vlasnički pas ili nevlasnički pas. Odgovoran odnos vlasnika pasa je upravo ono što može preventivno uticati na to da drugi članovi zajednice ne vide pse kao prijetnju. Ovaj dokument bavi se opcijama koje se odnose na obje kategorije (vlasnički psi i psi koji nisu u vlasništvu ljudi).

Terminologija

Iz perspektive upravljanja populacijom pasa, vjerujemo da bi najkorisnije bilo karakterizirati pse najprije u vezi sa njihovim ponašanjem ili lokacijom (drugim riječima da li se radi o lualicama ili psima kojima je kretanje ograničeno), a onda u vezi sa njihovom vlasničkim statusom. U prikazu 1 dajemo ilustraciju navedenog. Stavke koje se pojavljuju u dijagramu objašnjene su pod naslovom "Definicije".

Prikaz 1: Podgrupe u ukupnoj populaciji pasa

Dijagram predstavlja podgrupe u koje može biti raspoređena cjelokupna populacija pasa. Primjetit ćete da su ove kategorije promjenljive i da se psi mogu kretati između kategorija, kao što to strelice pokazuju.

RSPCA International

Definicije

Psi lualice

Psom lualicom smatra se onaj pas koji nije pod trenutnom direktnom kontrolom ili trenutno nije ograničen fizičkim preprekama u kretanju. Često se može čuti i izraz sa istim značenjem - psi koji se slobodno kreću ili ulični psi. Primjetit ćete da se ovim pojmom obuhvataju i vlasnički psi koji se slobodno kreću i psi koji nisu u vlasništvu ljudi i ne pravi se razlika između toga da li su psi u vlasništvu ili neko samo brine o njima; uistinu, u mnogim zemljama većina pasa bi se mogla definirati kao lualice iako imaju svoje vlasnike s tim da ih oni puštaju da se slobodno kreću na javnim mjestima tokom većine dana.

Vlasnički pas

U ovom dokumentu, vlasničkim psom smatramo onog psa za kojeg neko tvrdi da je njegovo vlasništvo ili polaže neko pravo na tog psa – najjednostavnije rečeno, kada na postavljeno pitanje "čiji je pas" neko odgovori: "To je moj pas". Ovo naravno ne znači nužno da se radi o odgovornom vlasništvu nad psom. Uistinu, vlasništvo može da varira od "klimavog vlasništva" koje se manifestira u povremenom hranjenju psa koji slobodno luta ulicama, preko držanja psa radi uzgoja i prodaje, pa do istinske skrbi, odnosno legalno registrovanom kućnom ljubimcu. U stvarnosti, ono što čini vlasništvo nad nekim psom je veoma varijabilno i ovisi od čitavog spektra ograničenja, raspoloživih sredstava kao što su hrana, sklonište i značenja koje se pridaje druženju sa psom.

Psi koji pripadaju zajednici

Mogu također postojati situacije u kojima više pojedinaca tvrdi da je neki pas njihov, i ovi psi su poznati kao psi zajednice.

Odgovorno vlasništvo nad životinjama

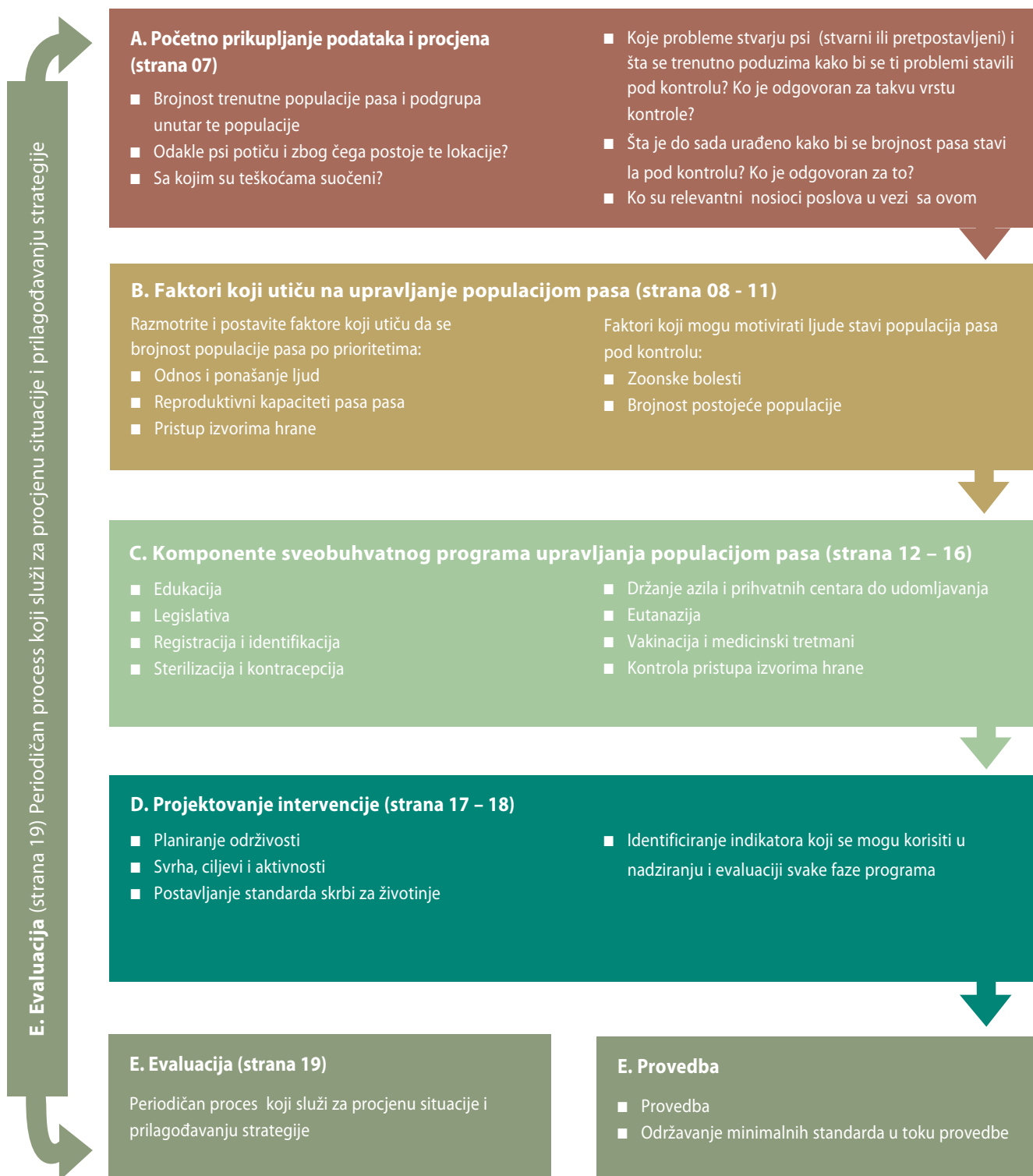
Osnovno pravilo u vezi sa zbrinjavanjem životinja je da vlasnici pruže potrebnu i odgovarajuću brigu svim svojim životinjama i njihovim mladuncima. Ova obaveza staranja znači da vlasnici moraju izdvojiti određena sredstva (hranu, vodu, liječenje i socijalnu interakciju) koja je nužna za svakog pojedinog psa kako bi zadržao potreban nivo zdravlja i uslova u kojima pas živi. U tom smislu, pravilo "pet prava za ljubimce⁴" može poslužiti kao dobar vodič. Dužnost vlasnika je također da u što većoj mjeri smanje mogući rizik da se njihov pas slobodno kreće javnim prostorima i da bude u nekontrolisanom kontaktu sa drugim životinjama. U nekim zemljama ovo je zakonska obaveza.

2. Pravo da ne budu gladni i žedni, pravo na udobnost, pravo na život bez boli, povreda i bolesti, pravo na mogućnost da se ponašaju u skladu sa svojom prirodom, pravo na život bez straha i zlostavljanja (Farm Animal Welfare Council – FAWC).

Struktura sadržaja

Ovaj dokument prati strukturu objašnjenu u prikazu 2: Pregled procesa

Prikaz 2: Pregled procesa

A. Početno prikupljanje podataka i procjena: Razumijevanje problema sa kojim smo suočeni

Prije nego što se započne sa dizajnom programa za upravljanja populacijom pasa, veoma je važno da se dinamika populacije pasa shvati i o njoj sudi objektivno. Na ovakav način osigurat će se da konačan program upravljanja ovom populacijom bude "po mjeri" karakteristika konkretne, lokalne populacije pasa, umjesto korištenja jednoobrazne intervencije za sve pse i sve situacije.

Procjena populacije pasa

Osnovna pitanja koja treba istražiti tokom vršenja procjene su sljedeća:

1. Kolika je trenutna brojnost populacije pasa i podgrupa unutar te populacije? Ovdje se misli na vlasnike i pse bez vlasnika, pse pod kontrolom i lualice, i preklapanja ovih grupa.
2. Odakle dolaze psi lualice? Koji su to "izvori" i zbog čega ti izvori postoje? Strategije upravljanja ovom populacijom trebaju imati za cilj da se smanji populacija u budućnosti tako što će se raditi na uklanjanju njihovih primarnih izvora.
3. Koji su primarni problemi u smislu skrbi pasa sa kojima se ova populacija suočava?
4. Šta je do sada uraeno, od strane legalnih institucija, ali i od ostalih organizacija, kako bi se brojnost populacije stavila pod kontrolu i zašto?
 - a. Dobro razumijevanje onoga što je do sada uraeno može doprinijeti boljem korištenju postojećih resursa i unapređenju kontrolnih mehanizama. Na ovaj način će se osigurati da ni jedna nova intervencija ne bude u konfliktu sa već postignutim, nego da će se nadograđivati na postignuto ili jednostavno pred stavljati nastavak uraenog.
 - b. Cija je odgovornost kontroliranja populacije pasa lualica? Najčešće je ovo u okviru nadležnosti odijela za poljoprivredu (ponekad zdravlja), dok se na lokalnom nivou najčešće radi o provođenju aktivnosti. Nevladine organizacije mogu ponuditi efektivne elemente upravljanja populacijom, ali one moraju raditi ili u partnerstvu ili pod nadzorom nadležne institucije. Veoma je važno da sve preduzete mjere budu u skladu sa važećim propisima i zakonima.
 - c. Pritisak javnosti može biti toliko mocan da ona zapravo najčešće i stoji iza svih pokušaja stavljanja kontrole nad populacijom. Neophodno je stoga pažljivo osluškivati zabrinutosti i mišljenje i lokalne zajednice i odgo vornih institucija; na ovaj način će se osigurati održivost projekta. Obrazloženje za stavljanje populacije pod kontrolu ovisi o tome da li se psi lualice smatraju neželjenim, ali ovdje treba imati u vidu da će odgovor na ovo pitanje uveliko ovisiti kako o osobi koju pitate tako i o konkretnom psu na kojeg se pitanje odnosi.

Sva glavna pitanja sadrže i grupe pomoćnih pitanja i metoda koji će nam pomoći da ih osmislimo. Pogledajte Dodatak A kako biste bolje razumijeli pitanja. Primjetit ćete da lista podpitanja i opisanih metoda nije niti previše iscrpna niti kruta, već se njima najprije želi ukazati na oblasti od najvećeg značaja.

Od presudnog značaja je da u procesu konsultacija učestvuju svi oni koji se na ovaj ili onaj način suočavaju sa problemom populacije pasa lualica i njihovo prisustvo u ovom procesu mora tražiti. Potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri koristiti participativan pristup, i to tako što će ljudi me samo biti konsultirani u procesu, nego će se njihovo mišljenje uvažavati i njihovi prijedlozi će biti korišteni prilikom osmišljavanja budućih intervencija. Na ovaj način program će biti mnogo bolje prihvaćen u lokalnoj zajednici i njegove šanse za uspjeh će biti veće.

Stvaranje mješovitih odbora

U idealnom slučaju, trebalo bi da odgovorna institucija sazove sve učesnike u konsultacijski proces. Ipak, ukoliko za tako nešto ne postoji volja ili mogućnost, nevladine organizacije mogu oformiti radnu grupu i nalaze do kojih dođu predložiti odgovornoj instituciji. Više informacija o osmišljavanju konsultativnog procesa možete naći u dodatku B.

Sljedeći lista mogućih učesnika konsultativnog procesa. Tamo gdje stoji oznaka * znači da je neophodno učešće predstavnika te grupe u odboru.

- **Vlada*** - obično lokalni nivo, ali i viši nivoi ukoliko njihovo učešće može biti od značaja u političkom ili statutarom smislu. U slučaju da je program na državnom nivou, učešće predstavnika sa tog nivoa je ključno. Nekoliko odjela će se najvjerojatnije smatrati relevantnim kao što su poljoprivreda, veterinarstvo, zdravlje, okoliš, turizam, obrazovanje i komunalne službe. (Institucije vlasti moraju biti zastupljene u odboru).
- **Veterinarka zajednica*** - tijelo sa državnog nivoa, veterinarska profesionalna asocijacija, udruženja privatnih ljekara veterinarima i veterinarskih fakulteta.
- **Nevladin sektor*** - lokalne, nacionalne i internacionalne organizacije aktivne u oblasti dobrobiti i zaštiti životinja i ljudskog zdravlja.
- **Azili za životinje, do-udomiteljska i udomiteljska zajednica*** - kako općinske/državne tako i privatne/nevladine.
- **Akadska zajednica** sa relevantnim iskustvom npr. ponašanje životinja, veterinarska nauka, sociologija, ekologija i epidemiologija.
- **Predavači – škole i univerziteti.**
- **Lokalni mediji** – u obrazovne svrhe, jačanje publiciteta i podrške lokalnog stanovništva.
- **Međunarodne organizacije sa odgovarajućom odgovornošću** – Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organisation (WHO)), Svjetska organizacija za zdravlje životinja (World Organisation for Animal Health - OIE) i svjetske veterinarske asocijacije.
- **Istaknuti predstavnici/vođe lokalne zajednice***
- **Lokalna zajednica** – vlasnici pasa i drugi.

B. Faktori uticaja na upravljanje populacijom pasa: Razmatranje većeg broja faktora koji utiču na dobrobit pasa i njihovu brojnost i odlučivanje o prioritetima

Kompletiranje početne procjene osigurat će kako potrebne podatke tako i uvid u situaciju na terenu u lokalnoj zajednici. Sljedeći korak bit će određivanje faktora po njihovom značaju u program upravljanja; identificiranje prioriteta osigurat će da se sredstva ne troše na one faktore koji nemaju preveliki uticaj na cjelokupnu problematiku. U gotovo većini slučajeva više od jednog faktora će biti značajno, pa će tako i efikasna strategija uključivati kombinaciju različitih intervencija.

Slijedi lista faktora koji se najčešće postavljaju kao prioriteti u upravljanju populacijom pasa. Podijeljeni su na one koji utiču na brojnost populacije i na one koji utiču ili motivišu ljude da se angažuju na aktivnostima kontrole populacije. Ostali faktori, u svakom slučaju, mogu biti relevantni pod određenim okolnostima i stoga je veoma važno da se fokus drži na onome što odgovara konkretnoj lokalnoj zajednici i na uzrocima koji dovode do rasta populacije pasa, a ne posljedicama te situacije.

Faktori koji utiču na veličinu populacije pasa

Odnos i ponašanje ljudi

Svrha: Ojačati odgovorno vlasništvo

Ponašanje ljudi je upravo onaj faktor koji u najvećoj mjeri utiče na dinamiku populacije pasa. Podsticanje i nagrađivanje interakcije ljudi-životinje vodi ne samo ka dobiti životinja nego i ka smanjenju mnogih izvorišta populacije pasa lualica. Populacija vlasničkih pasa vrlo često može predstavljati značajan izvor budućih pasa lualica. Psi su često suočeni sa problemima na koje je inače moguće preventivno djelovati. Ponašanje ljudi prema psima je prema tome upravo generirajuća sila koja stoji iza svih problema.

- Lokalna uvjerenja i stavovi mogu imati uticaja na ponašanje ljudi prema psima. Ukoliko pokušamo uticati na takva ubjeđenja, imamo mogućnost da utičemo na promjenu ponašanja. Naprimjer, postoji vjerovanje da će sterilizacija imati negativan efekat na ponašanje psa, na šta se može uticati edukativnim sadržajima i primjerima sterilisanih pasa u zajednici, te ćemo na taj način ohrabriti vlasnike pasa da dovedu svoje ljubimce na sterilizaciju.
- Dosljedno se držati poruke koja se odnosi na ponašanje ljudi. Intervencija treba da podstiče i nagrađuje interakciju ljudi-životinje. Demonstriranje odnosa poštivanja i brige prema životinji, pomoći će i podstaći odnos empatije i poštivanja u lokalnoj zajednici. Pažljivo pratiti i otkriti sve elemente intervencije koju mogu biti shvaćeni kao neodgovorno ponašanje i odnos nebrige.
- Religija i kultura igraju veoma važnu ulogu u ponašanju i ubjeđenjima ljudi te je zbog toga značajno uključiti predstavnike religijskih zajednica i kulturnih lidera u proces u njegovoj ranoj fazi, kako bismo saznali na koji način religija ili kultura mogu omesti ili podržati moguće intervencije.

- Intervencije promjena u ljudskom ponašanju trebaju biti pažljivo osmišljene prema ciljanoj grupaciji, kao što će i različite metodologije biti korištene za različite starosne dobi, odnosno različite kulture. Odabir najefikasnijeg način komunikacije sa svakom ciljanom grupacijom zbog toga ima izuzetan značaj.
- Upravo zbog važnosti ponašanja ljudi kao ključnog faktora uspjeha programa, vlasnici životinja ne smiju biti samo svjesni intervencije nego da je u potpunosti razumiju i da budu uključeni u sve relevantne aspekte (Analiza slučaja 1).

ANALIZA SLUČAJA 1

Primjer ljudskog razumijevanja i odnosa prema problemu koji može uticati na upravljanje populacijom pasa 2004. godine IFAW i organizacija One Voice donirali su MORI anketiranje u Kini koje je pokazalo da 74 posto stanovništva smatra sterilizaciju mačaka i pasa okrutnim činom. Ovo je automatski značilo da je prevashodno potrebno raditi na intenzivnom obrazovanju prije bilo kakve intervencije koja bi značila kontrolu reproduktivnosti putem sterilizacije.

Slična situacija bila je i u Zanzibaru 2006. godine kada je WSPA zajedno sa lokalnim organima započela program sterilizacije. Počelo je jako malim odzivom i svega nekoliko vlasnika je dovelo svoje životinje na sterilizaciju. Kroz edukativne programe koji su uslijedili narednih mjeseci i intenzivne razgovore sa predstavnicima lokalnih zajednica, te konkretne primjere dobrog zdravlja sterilisanih životinja, uspjelo se utjecati na promjenu svijesti, što je na koncu urodilo dovođenjem velikog broja životinja na sterilizaciju.

Ljudi u lokalnoj zajednici u Zanzibaru posmatraju hirurški zahvat sterilizacije u mobilnoj klinici.

Reproduktivni kapaciteti populacije

Svrha: Izbalansirati 'ponudu i potražnju' tako da broj i vrsta pasa odgovara broju i vrsti pasa koje ljudi žele.

Kako bi se smanjio broj neželjenih pasa lutilica na human način, često je potrebno umanjiti tzv. "višak u reprodukciji". Ovaj višak može poticati od nevlasničkih, vlasničkih pasa ili uzgojnih pasa, i sve tri kategorije se moraju uzeti u razmatranje kod kontrole ponude i potražnje.

Sljedeća pitanja trebaju biti razmotrena.

- a. Smanjivanje reprodukcije. Sterilizacija može umanjiti reproduktivne kapaciteta populacije, ali je veoma bitno pažljivo odabrati ciljanu populaciju pasa.

i. Psi koji se najuspješnije razmnožavaju

- Kako bi se najefektivnije umanjila reproduktivna stopa populacije potrebno je procijeniti koji psi zapravo reproduciraju štence i uspješno ih održavaju do njihove odrasle dobi.
- Neke studije koje su se bavile specifičim populacijama pasa, govore da se brojnost pasa o kojima se ljudi ne brinu direktno (npr. psi koji žive na otpadima i hrane se hranom koju tamo nađu), održava zahvaljujući kontinuiranoj migraciji, a ne uspješno othranjenom potomstvu unutar grupe. Iz ovoga je jasno da će se, u mnogim slučajevima, samo oni psi o kojima se ljudi na bilo koji način direktno brinu, uspješno razmnožavati.
- Iz perspektive dobrobiti životinja, treba razmišljati o patnji štenaca onih ženki o kojima niko ne brine (njihova sposobnost da svoje leglo dovedu do odrasle dobi). Uopšteno, stopa mortaliteta kod nevlasničke populacije pasa lutilica će najvjerojatnije uvijek biti visoka. Treba ipak imati u vidu, da se stanje stvari može promijeniti od vremena postavljanja prioriteta do provedbe intervencije, u smislu da populacija postane zdravija i reproduktivnija.

ii. Psi čiji će štenci najvjerojatnije postati lutilice

Potoji mogućnost da će štenci određene populacije pasa imati velike šanse da budu odbačeni ili da im bude dopušteno da lutaju. Ovo se može povezati sa nedostatkom svijesti o problemu ili neprihvatanjem odgovornog vlasništva nad psom, a što sve skupa može biti rezultat obrazovanja, javnog i institucionalnog odnosa prema problemu kao i socio-ekonomskog stanja u društvu.

- iii. Psi ženke. Možda bi bilo smisleno fokusirati se na intervenciju nad ženkama, pošto su one ograničavajući faktor u razmnožavanju vrste. U praksi nekoliko mužijaka će nastojati da oplode ženku, tako da kastracijom proporcionalno istog broja mužijaka i ženki nećemo postići smanjenje reproduktivnih kapaciteta, nego kada sterilizujemo veći broj ženki. Sterilizacija svake ženke će s druge strane, pojedinačno doprinosti smanjenju ukupnih reproduktivnih kapaciteta.

- iv. Psi mužijaci. Ipak, seksualno ponašanje cjelokupne populacije muških pasa može postati vrlo problematično, posebno kada su ženke "u tjeranju". Moguće je da odrasli mužijaci neće

neko vrijeme značajnije mijenjati svoje ponašanje nakon kastracije, kao što će to uraditi mladi psi koji još nisu razvili njihovo vlastito seksualno ponašanje. Zbog toga bi populaciju mladih mužijaka trebalo, u smislu prioriteta, postaviti iza kastracije odraslih mužijaka.

Napomena: mužijaci i ženke psa mogu prenositi bjesnilo, s toga ako su negdje samo ženke određene za sterilizaciju u rizičnim oblastima za bjesnilo, mužijaci se trebaju makar vakcinisati protiv ove bolesti.

- b. Smanjenje komercijalne ponude tj. uzgoja pasa. Dosljedna i sveobuhvatna strategija takodje treba uzeti u obzir komercijalne izvore pasa, kao što su odgojne farme ili prodavnice kućnih ljubimaca.

U slučaju komercijalnog bavljenja uzgojem pasa, obzirom na stanje u kakvom se odgajivačnica nalazi, može se desiti da imamo slabo socijalizirane i bolesne štence, koji će samim time predstavljati i slabe kućne ljubimce. Dešava se da prodajni centri, kao što su prodavnice za kućne ljubimce, drže pse u neuslovnim prostorima i prodaju ih bez pravog savjeta o brizi i odgovornosti. "Slab kvalitet" ovih pasa i nizak nivo razumijevanja ili nerealna očekivanja budućih vlasnika, dovest će ove pse u onu grupu koja ima visoki rizik da budu odbačeni. Kombinacijom propisa i inspeksijskog nadzora kojeg će provoditi za to ovlaštene i obučene agencije, može se raditi u pravcu unapređenja uslova u prodavnicama ili uzgajalištima, i s tim u vezi osigurati bolja skrb nad životinjama. Prodajni centri bi također trebali da osiguraju pružanje usluga savjeta u vezi sa brigom o životinji i odgovornim vlasništvom. Putem edukacija može se uticati na potencijalne vlasnike da steknu uvid u više opcija koje im stoje na raspolaganju kod traganja za ljubimcem, uključujući i centre za udomljavanje. Oni takođe trebaju znati da mogu očekivati socijaliziranog i zdravog štenca.

Pristup izvorima hrane i pića

Svrha: Smanjenje pristupa resursima koji mogu poticati pse da se tamo nastanjuju i manipulacija resursima kako bi se umanjila populacija pasa lutilica.

Uopšteno psi imaju pristup resursima kao što su hrana, voda i sklonište, bilo da su im ovim resursi dostupni u prostoru koje je za njih odredio njihov vlasnik unutar vlastitog posjeda ili da se radi o javnom prostoru dok lutaju. Step en u kojem se psi oslanjanju na resurse dostupne na javnom prostoru, direktno ovisi od toga koliko će im ti isti resursi biti dostupni kod njihovih vlasnika. Neke vlasničke pse na lutanje potiče mogućnost pristupa resursima na javnom mjestu ali njihov opstanak ipak nije uslovljen postojanjem tih resursa, dok drugi psi koji nemaju vlasnika ili im njihovi vlasnici ne pružaju nikakvu brigu, direktno ovisi o dostupnosti resursa na javnom mjestu. Izmjene u pristupu lokacijama na kojima se nalaze za pse potrebni resursi, može uticati na to da njihov interes za lutanjem opadne. Ipak, ovo takođe može životno da ugrozi one koji o ovim resursima direktno ovisi.

Postoji nekoliko pitanja kojima se treba pozabaviti kada se istražuje ovaj problem.

- a. Intervencija smanjenja pristupa resursima ne smije se poduzimati izolovano. Zbog onih životinja, čiji opstanak ovisi o dostupnosti ovih izvora, (putem mjera kao što su uređenje gradskih deponija) ovu intervenciju treba raditi u fazama, uporedo sa smanjenjem ove populacije ili pravljenjem alternativnih rješenja.
- b. Unapređenje sistema prikupljanja i odlaganja smeća takođe može smanjiti broj mjesta na kojima se ljudi i životinje susreću, posebno djeca i psi lutalice.
- c. U nekim situacijama, osnovni izvor hrane bit će ona hrana koja se dobiva direktno od ljudi koji radije hrane životinje ostacima hrane nego da je bacaju (čime se indirektno stvaraju izvorišta hrane za lutalice). Motivacija za hranjenje može varirati unutar različitih geografskih područja i različitih individua, te se ovo mora shvatiti i uzeti u razmatranje ako pokušavamo uticati na ljudske navike hranjenja životinja (pogledajte dio D ispod), Edukacija će igrati značajnu ulogu tokom uticaja na ponašanje. Alternativno smanjenje populacije pasa može automatski dovesti do smanjenja izvora resursa jer ljudi neće hraniti pse koji ne postoje.
- d. Promjena pristupa resursima u određenim područjima se može koristiti kako bi se izmjenila rasprostranjenost pasa. Na primjer, javni park koji se želi očistiti od lutajućih pasa se može održati takvim ako se ukloni pristup resursima, tako što će se koristiti kante za smeće koje onemogućuju životinjama da jedu iz njih i tako što će se educirati ljude da ne hrane pse u određenim područjima. U nekim državama postoji zakonska regulativa koja ograničava područja gdje se psi mogu dovoditi i gdje se oni mogu slobodno kretati. Ove odredbe sprovode komunalne službe u službe za zaštitu okoliša.

Faktori koji motivišu ljude da upravljaju populacijom pasa

Zoonozna oboljenja (oboljenja koja se mogu prenositi sa životinja na ljude)

Cilj: Da se smanji rizik koji predstavlja populacija pasa za zdravlje ljudi kao i zdravlje drugih životinja.

Za lokalne i organe na višim razinama vlasti odgovorne za javnost zdravstvo, zoonozna oboljenja su često primarni razlog za zabrinutost. Obzirom da je bjesnilo smrtonosno oboljenje, a psi najučestaliji prijenosnik oboljenja na ljude, kontrola bjesnila je često glavni motiv za upravljanje populacijom pasa.

Nekoliko problema moramo uzeti u razmatranje kada istražujemo ove faktore.

- a. Važnost kontrole nad zoonozama ne treba podcijeniti u razgovoru sa bitnim zainteresovanim stranama, kao što su javni zdravstveni radnici. Bitno je zajedno ispitati načine na koje se može postići efikasna kontrola nad zoonozama ostajući pri tome neutralan ili čak pozitivno orijentisan ka dobrobiti životinja.
- b. Zoonoze su problem koji se odnosi na cijelu zajednicu i ljudi se mogu katkad ponašati okrutno prema psima uslijed straha od zoonoznih oboljenja kao što je bjesnilo. Kontroliranje zoonoza i davanje opipljivih dokaza ove kontrole (npr. stavljanje crvenih ogrlica kako bi se ukazalo na nedavno cijepljenje) javnosti može pomoći pri podizanju samopouzdanja i smanjenju agresivnog ponašanja prema ovim psima.
- c. U nekim situacijama može biti preporučljivo da se predstavi poboljšana kontrola nad zoonozama kako bi se prvo vratilo samopouzdanje javnosti, pa potom da se to popratni drugim elementima upravljanja populacijom pasa, kao što je sterilizacija ili poboljšana zdravstvena skrb. Međutim, sveobuhvatan
- d. Oni koji su uključeni u proces upravljanja populacijom pasa, rizik od prenosa zoonoznog oboljenja moraju ozbiljno shvatiti. Na primjer, psi koji podlegnu bjesnilu mogu izlučiti virus putem pljuvačke dvije sedmice prije nego simptomi oboljenja

Psi lutalice koji se hrane na smetlištu u Peruu

Vida Digna

budu vidljivi. Svo osoblje koje radi u blizini pasa bi trebali proći adekvatan trening i imati adekvatnu opremu i trebaju primiti prikladne profilaktičke (preventivne) lijekove.

Postojeća populacija lutajućih pasa

Cilj: Smanjiti rizik koji predstavlja postojeća populacija pasa lualica za zajednicu i da se izbjegne loša skrb nad tom populacijom.

Trenutačna populacija pasa lualica može izazvati konflikt čovjek-životinja (pored zoonoznih oboljenja) i može biti primjetan i generirajući izvor problema za dobrobit životinja. U mnogim situacijama problem postojeće populacije pasa lualica će se morati rješavati pod pritiskom javnosti, javnog zdravstva i samog stanja dobrobiti životinja. Najbolja metoda rješavanja problema sa ovom populacijom će u velikome zavisiti o lokalnoj zajednici kao i samim životinjama.

Nekoliko problema moramo uzeti u razmatranje kada istražujemo ove faktore.

- a. Bitno je identificirati tačno gdje i zašto se dešavaju konflikti čovjek-životinja. Možda je moguće riješiti neke konflikte metodama koje ne ciljaju na smanjenje populacije pasa, kao što su edukacije o tome kako izbjeći ugrize i uspostavljanje zona „bez pasa“ u potencijalnim konflikt zonama.
- b. Konflikt čovjek-životinja kao i problemi oko dobrobiti za životinje se obično svaljuju na lutajuću populaciju koja nema vlasnika, a zapravo je moguće da je većina ovih pasa odbačen ili potiču od pasa koje su njihovi vlasnici odbacili. Rad na unapređenju odgovornog vlasništva i uvođenje registracije i identifikacije pasa su metode rješavanja ovog problema. Dodatni detalji su pojašnjeni u dijelu C.
- c. Možda postoji potencijal za udomljavanje u lokalnoj zajednici koji bi doveo lutajuće pse di odgovornih vlasnika. Za iskorištavanje ove mogućnosti, veoma je značajno postojanje centra za udomljavanje ili sistema njega i odgoja ovih pasa, pri čemu treba znati da i jednim i drugim treba pažljivo upravljati, kako oni sami ne bi uzrokovali dodatne probleme za dobrobiti životinja. Centri za udomljavanje mogu biti skupi za održavanje, zato je najbolje ispitati kreativne alternative prije nego se donese odluka o centru. Pogledajte dio C za detaljniju raspravu o ovoj temi.
- d. U nekim slučajevima neće biti, ili će biti jako malo, lokalnog potencijala za udomljavanje. U ovoj situaciji moramo razmišljati o dobrobiti životinja. U mnogo slučajeva, loša skrb nad ovim psima kao i pritisak javnosti značit će da se ovi psi moraju ukloniti. Ako su bolesni, povrijeđeni ili imaju značajne probleme u ponašanju, kao što je agresivnost, onda eutanazija može predstavljati najbolje rješenje. Ako nema dostupnih domova, eutanazija može biti poželjnija u odnosu na dugoročno držanje u kavezima u pogledu dobrobiti životinje, jer je skupo i komplikovano držati pse u kavezima dugoročno, a da oni pri tome ne pate.
- e. Ako je skrb nad psima općenito dobra i ako ih zajednica toleriše, onda bi bilo moguće uvoditi u praksu kombinaciju mjera koje će pomoći da ih se kontroliše u njihovom prirodnom staništu, uključujući: vakcinacija populacije kako bi se osi-

guralo da ne nose bjesnilo; korištenje „ambulante“ kako bi se pokupili ozlijeđeni pojedinci ili oni koji su agresivni kako bi bili eutanizirani;

- f. održavanje zona bez pasa kupljenjem smeća i ograđivanjem. Ove mjere bi se trebale koristiti u sprezi sa drugim mjerama dizajniranim da se uhvati u koštac sa izvorom ove populacije. Za više detalja pogledajte dio C.
- g. Masovno ubijanje pasa pomoću nehumanih metoda se nažalost često koristi kako bi se pokušala kontrolisati populacija pasa. Postoje brojni razlozi zbog kojih se ovo ne bi trebalo raditi. Ubijanje lutajućih pasa ne rješava problem izvorišta ovih životinja, pa će se prema tome morati ponavljati u nedogled. Ovaj metod često izaziva otpor i unutar lokalnog područja kao i van njega, jer će nehuman tretman prema životinji biti viđen kao moralno upitan, naročito onda kada postoje humane alternative. Ako su nehumane metode, koje se koriste, neselektivne, kao što su otrovani mamci, postojat će rizik za one vrste koje nisu ciljane, kućnih ljubimaca pa čak i ljudi. Nema dokaza koji ukazuje na to da ubijanje smanjuje pojavu bjesnila (Analiza slučaja 2), a povrhu toga ovo može obeshrabriti vlasnike pasa da učestvuju u programima prevencije bjesnila ako se zna da ih vode vlasti koje neselektivno odstrjeljuju.

Već se upozoravalo da u nekim slučajevima masovna ubijanja mogu dovesti do preraspodjele preživjelih životinja u sada prazna područja, što u suštini može povećati rizik od bjesnila uslijed povećane migracije. Hipotetički je također moguće da u situacijama u kojima se reprodukcija ograničava putem sprečavanja pristupa resursima, iznenadno masovno ubijanje može potencijalno otvoriti put do resursa preživjelih životinjama te povećati njihov reproduksijski uspjeh i preživljavanje, što bi im omogućilo da brzo zamjene pobijenu populaciju. Međutim, do danas mi nismo upoznati sa podacima koji bi ovako nešto potvrdili.

ANALIZA SLUČAJA 2

Primjer neefikasnosti masovnog ubijanja zarad kontrole bjesnila

Flores je izolovani otok u Indoneziji koji je bio bez bjesnila dok se nije desila epidemija bjesnila koja je uzrokovala 113 smrtnih slučajeva kod ljudi. Epidemija je započela nakon što su donešena tri psa iz Sulawesi u septembru 1997 koji ima endemiju bjesnila. Lokalne vlasti su odgovorile masovnim ubijanjem pasa, koje je krenulo početkom 1998. Tačno 70% pasa u području gdje je bjesnilo bilo prisutno je ubijeno tokom te godine, međutim bjesnilo još uvijek postoji na Flores-u u vrijeme kada je ovo istraživanje objavljeno (juni 2004). Iz Windiyaningsih et al (2004).

Epidemija bjesnila na otoku Flores, Indonezija (1998-2003). Časopis Medicinskog udruženja Tajland, 87(11), 1-5.

C. Komponente sveobuhvatnog programa za upravljanje populacijom pasa: odaberite rješenje koje je najprikladnije vašoj situaciji

Efikasan program upravljanja populacijom pasa zahtjeva sveobuhvatan pristup. Idealno, cjelokupni program bi trebao biti koordiniran od strane lokalnih vlasti koje su odgovorne za upravljanje populacijom pasa. NVO bi trebale raditi sa vlastima kako bi identificirali područja programa koje bi mogli pomoći, što bi predstavljalo značajnu razliku. Sve aktivnosti bi trebale biti odabrane na osnovu prioriteta koji su identificirani tokom početne procjene potreba. Ovaj dio navodi niz komponenti koje bi mogle oblikovati dio sveobuhvatnog programa za upravljanje populacijom pasa.

Edukacija

Dugoročno, edukacija je jedan od najbitnijih elemenata sveobuhvatnog pristupa upravljanju populacijom, jer je ljudsko ponašanje jako uticajan faktor u dinamici pseće populacije (pogledajte dio B). Općenito, edukacijom treba podsticati veću odgovornost vlasnika pasa u upravljanju ukupnom populacijom, ali i boljom brigom i dobrobiti pojedinačnih životinja. Međutim, mogu postojati specifične ključne edukacijske poruke koje bi bilo bitno naglasiti tokom različitih etapa programa, na primjer: prevencija ugriza; odabir i briga o psima; realna očekivanja vlasnika pasa; upućivanje na značaj i mogućnost pristupa preventivnim tretmanima; znanje o normalnim i abnormalnim ponašanjima pasa.

Nekoliko problema moramo uzeti u razmatranje kada istražujemo ove faktore.

- a. Edukacijske inicijative bi se trebale razviti u koordinaciji sa lokalnim obrazovnim ustanovama i trebale bi biti sprovedene od strane obučanih profesionalaca. Sve zainteresovane strane mogu davati savjete o sadržaju i dati poticaj za izvođenje programa ali bi izvedba trebala biti urađena uz pomoć stručnjaka.
- b. Bitno je uključiti sve potencijalne izvore za edukaciju o psima kako bi se osiguralo da su poruke dosljedne. Idealno, ovo bi objedinilo grupe za dobrobit životinja, veterinare, škole, tjela

za provedbu i medije (uključujući medijske grupe koje imaju za fokus životinje). Možda će biti neophodno da jedno tijelo preuzme ulogu koordinatora.

- c. Veterinarima i studentima veterine također mogu biti potrebni fokusirani edukativni programi u područjima upravljanja populacijom, uključujući:
 - razlog ili opravdanje za upravljanje populacijom
 - njihova uloga u srodnim javnim zdravstvenim pitanjima
 - metode reproduktivne kontrole
 - ključne poruke za klijente o odgovornom vlasništvu
 - metode eutanazije
 - kako se oni mogu uključiti i kako mogu izvući korist iz proaktivnog programa za upravljanje populacijom pasa koji podstiče odgovornu brigu o psima, uključujući regularne posjete veterinaru.
- d. Edukacione poruke mogu biti prenesene na razne načine, uključujući:
 - formalne seminare i strukturirana predavanja u školama
 - letci i brošure prilagođeni ciljanoj publici
 - dizanje svijesti u javnosti kroz štampu, panoe, radio i TV
 - direktno uključivanje ljudi u rasprave kao dio programa baziranog na zajednici (pogledajte analizu slučaja 3).
- e. Može potrajati dok se ne vide učinci edukacije na upravljanje populacijom pasa, pa prema tome metode monitoringa i procjene tog utjecaja moraju uključiti i kratkoročne i dugoročne pokazatelje. Utjecaj može biti razmatran na tri nivoa: stjecanje znanja i vještina; promjena stavova; rezultirajuća promjena ponašanja.

ANALIZA SLUČAJA 3

Primjer obrazovnog programa

Nakon cunamija koji se dogodio 2004. godine, organizacija "The Blue Paw Trust" provela je program obrazovanja koristeći se mobilnom veterinarskom klinikom jugoistočnoj obali Šri Lanke. U okviru programa dijelili su se letci sa sadržajem o brizi o psima i mačkama, razgovaralo se ljudima u zajednici u lokalnim školama i na drugim lokacijama, vodile su se diskusije između članova veterinarskog tima sa jedne strane i javnosti i diskutovalo se među članovima veterinarskog tima i javnosti. Nakon ovoga, vlasnici životinja upoznavali su se lokalnim veterinarom, koji je bio uključen u program, te na taj način upoznat sa tehnikama sterilizacije.

Ove obrazovne inicijative planirane su i osmišljavane na osnovu inputa koji su dolazili iz lokalne zajednice, škola i nadležnih institucija (inspekcije za javno zdravstvo) i provođene u koordinaciji sa lokalnim grupama za dobrobit životinja.

Zakonski propisi

Bitno je da program upravljanja populacijom pasa bude u skladu sa važećim zakonskim propisima – te da je po mogućnosti podržan od njih. Zakonski propisi su bitni za održivost programa i mogu se koristiti da bi se osiguralo da program upravljanja populacijom pasa bude izveden na human način. Relevantni zakonski propisi se mogu naći na centralnoj i lokalnoj razini vlade i ponekad su raštrkani u više različitih statuta, zakona ili akata. Zasebni politički dokumenti također mogu biti značajni i mogu uticati na isticanje ili načine provedbe zakonskih propisa. Promjene zakonskih propisa mogu biti dugačak birokratski proces.

Nekoliko problema moramo uzeti u razmatranje kada istražujemo ove faktore:

- a. Mora se postići balans između jasnih zakonskih propisa i onih koji su toliko ograničavajući da ne dozvoljavaju da vremenom dođe do evolucije u praksi upravljanja populacijom.
- b. Treba posvetiti vrijeme pažljivom skiciranju novih zakonskih propisa, oslanjajući se na iskustva drugih država i respektabilnih stručnjaka. Treba koristiti inkluzivan proces sa učešćem svih bitnih, zainteresovanih strana, uključujući vježbe procjene u područjima gdje se ulazne informacije traže aktivno i gdje one dolaze iz različitih izvora.
- c. Teško je postići promjene u zakonskim propisima, tako da je neophodno da ponuđeni nacrti budu tačni i realistični. Krajnji proizvod bi trebao predstavljati pravne propise koji su cjeloviti, koje zajednica vidi kao pogodne i razumne, koji uključuju i njihovu odgovornosti, koji postižu željeni utjecaj za dobrobit životinja i koji su održivi.
- d. Treba dati vremena da se uvedu promjene u zakonskim propisima. Smjernice bi trebale biti date unaprijed kako bi pomogle oko interpretacije.
- e. Zakonski propisi će biti „vježbe na papiru“ ako se ne primjenjuju i sprovedene efikasno. Efikasna primjena će zahtijevati da većina vremena bude odvojena na edukaciju i poticaje, a manji dio na sprovođenje kaznenih mjera. Edukacija o zakonskim propisima mora biti ciljana na svim nivoima, od tjela za sprovođenje zakona (kao što su advokati, policija i inspektori za dobrobit životinja) do relevantnih stručnjaka (kao što su veterinari i upravitelji prihvatilišta) i vlasnika pasa. Uspješna provedba je postignuta u nekim zemljama uz pomoć inspektora za dobrobit životinja (koji se još nazivaju nadzornik ili činovnik za kontrolu životinja). Ovi činovnici su obučeni i obskrbljeni da educiraju, da postupaju sa životinjama ispravno i sprovode zakonske propise putem savjeta, upozorenja, opomena i na poslijetku sudskim postupkom.

Registracija i identifikacija

Najefikasniji način povezivanja vlasnika sa njegovom životinjom je da se koristi registracija i identifikacija. Ovo bi trebalo poticati osjećaj odgovornosti kod vlasnika jer se životinja može identificirati kao njegova/njena. Registracija/identifikacija je bitna alatka za spajanje izgubljenih životinja sa njihovim vlasnicima i može biti jaka osnova za sprovođenje zakonskih propisa (uključujući propise za napuštanje životinja i vakcinisanje protiv bjesnila).

Nekoliko problema moramo uzeti u razmatranje kada istražujemo ove faktore.

- a. Imamo nekoliko metoda za identifikaciju i one se mogu koristiti ili pojedinačno ili zajedno. One se razlikuju na tri bitna načina: trajanje, vidljivost, te da li životinja mora biti pod anestezijom da bi se metoda iskoristila. Mikro-čipovi, tetovaže i ogrlice/oznake su tri najučestalije metode; najpogodnija će dijelom zavisiti od lokalnih uvjeta i dijelom vođena razlozima zbog kojih se identifikacija vrši.

- b. Ako je neophodna trajna identifikacija velike populacije, mikro-čip trenutno nudi najbolju opciju jer je broj permutacija dovoljan da se obilježe svi psi, dok su ljudske greške (premetanje brojeva i netačno čitanje brojeva) svedene na minimum jer se koristi digitalni čitač kako bi se očitao čip. Mikro-čipovanje ima i tu prednost što može biti globalni sistem, tako da životinje koje prelaze iz jednog područja (ili države) u drugo mogu biti identifikovane (pogledajte analizu slučaja 4). Prije uvođenja sistema mikro-čipovanja, preporučuje se provjera ISO standarda za čitače i čipove koji će se koristiti.
- c. Bitno je da podaci registracije i identifikacije budu pohranjeni u centralnu bazu podataka (ili da su odvojene baze podataka neki način povezane), koja će biti dostupna svima onima kojima su ti podaci potrebni (npr. veterinari, policija, činovnik za kontrolu životinja i općinska prihvatilišta). Ovo može zahtijevati podršku centralnih vlasti kako bi se osiguralo korištenje jedinstvenog sistema.
- d. Obavezna registracija i identifikacija može pomoći pri praktičnim problemima sa kojima se susreću prihvatilišta. Kada se identificira pas koji je donesen u prihvatilište, on može biti vraćen vlasniku bez zastoja (izbjegavajući narušavanje dobrobiti psa i smanjujući stres za vlasnika). Ako nije identificiran, on po definiciji nije vlasnički pas tako da prihvatilište može implementirati svoje procedure (udomljavanje ili eutanazija) bez čekanja da se vlasnik pojavi. Oba slučaja će osloboditi dragocijeni prostor u kavezima, što potencijalno može povećati kapacitet.

ANALIZA SLUČAJA 4

Primjer sistema za registraciju i identifikaciju u Estoniji

Gradska uprava Tallinn je prva koja je usvojila obaveznu registraciju i identifikaciju za pse u Estoniji. Sistem je pokrenut u augustu 2006 kao pilot projekat, kada je Tallinn ovlastio komercijalnu kompaniju da razvije bazu podataka u koju bi pohranili životinje i njihove vlasnike. Zakonski propisi općine nalažu da svi psi moraju biti trajno identificirani pomoću mikro-čipa koji je ugradio veterinar. Podaci o vlasniku i životinji su uneseni u bazu podataka, koja je dostupna autorizovanom osoblju. Spisak je dizajniran da bude univerzalan, što je omogućilo da sistem bude primjenjen u čitavoj Estoniji. Pored toga što je identificirao životinje, sistem je dizajniran da bilježi zdravstvene podatke o životinji kao što je vakcinacija protiv bjesnila. Očekuje se da će sistem naposljetku biti korišten za izdavanje opoziva vlasnicima čiji pas treba doći na godišnje cijepljenje protiv bjesnila, jer je vakcinacija protiv bjesnila zakonska obaveza u Estoniji.

- e. Registracijski troškovi mogu biti naplaćeni (jednokratni trošak ili godišnja uplata) kako bi se obezbjedila sredstva za druga područja programa za upravljanje populacijom. Treba voditi računa o balansiranju dohotka sa provedbom, ako su troškovi preveliki vlasnici mogu pokušati izbjeći registraciju. Različite cijene se mogu koristiti kao podsticaj za sterilizaciju, ohrabrivanje vlasnika da drže samo mali broj životinja i da ih se odvrti od rasplodivanja pasa.
- f. Licenciranje se može koristiti kada je neophodno da se određeni kriterij ispuni prije posjedovanja psa, na primjer kada ljudi žele da rasplode pse ili da posjeduju određene pasmine („opasni“ psi). Moglo bi se koristiti za poticanje odgovornog vlasništva zahtjevajući da ljudi dobiju „certifikat za posjedovanje psa“ prije nego im se izda licenca za posjedovanje psa.

Sterilizacija i kontracepcije

Kontrola razmnožavanja putem permanentne sterilizacije ili privremene kontracepcije može biti postignuta putem tri glavne metode.

- a. Hirurški: Uklanjanje reproduktivnih organa pod općom anestezijom osigurava trajnu sterilizaciju i može značajno smanjiti seksualne nagone (naročito ako se uradi tokom faze ranog razvoja životinje). Hirurške procedure se moraju uraditi precizno. Dobar standard asepsa (praksa smanjivanja ili eliminisanja rizika od bakterijske kontaminacije) i umanjevanja boli mora biti održan tokom procesa. Ovo može biti procijenjeno samo uz pomoć adekvatnog post-operativnog praćenja tokom cijelog perioda oporavka. Operacija može biti skupa ali je to cijeloživotno rješenje i može biti bolja investicija na duži period. Ona zahtjeva obučene veterinare, infrastrukturu i opremu.
- b. Hemijska sterilizacija i kontracepcija: Ove metode su još uvijek poprilično ograničene cijenom, činjenicom da se moraju ponavljati kao i problemom dobrobiti koje uzrokuju neke hemikalije. Trenutno, niti jedna metoda hemijske sterilizacije ili kontracepcije ne garantuje efikasnost bez rizika kada se koristi na lutajućim psima koji se ne prate. Međutim, ovo područje se aktivno istražuje i efikasne i pogodne hemikalije za masovnu kontrolu reprodukcije se očekuju u budućnosti. Za većinu hemikalija je potreban obučan veterinar za kliničko ispitivanje individua, kako bi se procijenio reproduktivni status prije primjene injekcije pri regularnim kontinuiranim intervalima, što nije moguće za većinu programa za upravljanje populacijom pasa. Hemijska sredstva za sterilizaciju i kontracepciju bi se trebala koristiti prema uputstvu proizvođača. Ona mogu, a i ne moraju imati uticaj na porive za parenje.
- c. Fizička kontracepcija putem izolacije ženke u tjeranju od mužijaka: Mogu se educirati vlasnici tako da prepoznaju znakove dolaska perioda tjeranja i mogu izolirati ženku od svih mužijaka tokom ovog perioda. Mora se voditi računa o dobrobiti i ženki i mužijaka kada planiramo izolirati ženku. Porivi za parenjem mogu postati problematični jer će mužijaci pokušati naći pristup ženki, međutim, izolacija zahtjeva minimalna ulaganja i nema potrebe za veterinarom da bi se izvršila.

Kada se koriste alate za sterilizaciju i kontracepciju bitno je uzeti u razmatranje njihovu održivost – upravljanje populacijom pasa predstavlja konstantan izazov tako da je jako bitno da se razmatra održivost tokom dizajna same intervencije. Pružanje besplatnih ili jeftinih usluga bez objašnjenja o ukupnim troškovima može dati nerelna očekivanja vlasnicima pasa o cijeni veterinarske brige o psu.

Lokalna veterinarska infrastruktura je potrebna za opće zdravlje i dobrobit vlasničkih životinja, tako da ako lokalni, privatni veterinar može pružiti usluge sterilizacije, preporučljivo je da se radi na izgradnji i uključivanju tog kapaciteta a ne na odbacivanju istog. Ovo može zahtjevati podršku rastućeg „tržišta“ za sterilizacijske usluge u lokalnoj zajednici zagovaranjem prednosti sterilizacije i pomažući sa dijelom troškova, kao i pružanjem podrške za razvoj usluga putem treninga (pogledajte analizu slučaja 5).

ANALIZA SLUČAJA 5

Primjer programa za razvoj održivog upravljanje populacijom pasa uključujući lokalne zainteresovane strane.

Lokalna veterinarska infrastruktura je potrebna za opće zdravlje i dobrobit vlasničkih životinja, tako da ako lokalni, privatni veterinar može pružiti usluge sterilizacije, preporučljivo je da se radi na izgradnji i uključivanju tog kapaciteta a ne na odbacivanju istog. Ovo može zahtjevati podršku rastućeg „tržišta“ za sterilizacijske usluge u lokalnoj zajednici zagovaranjem prednosti sterilizacije i pomažući sa dijelom troškova, kao i pružanjem podrške za razvoj usluga putem treninga (pogledajte analizu slučajatiranja domaćinstava i brojanje pasa uz pomoć lokalnih informacija koje objašnjavaju izvor pasa lualica u Dominica i daju cjelokupnu sliku „problema“.

Prateći trening programe i u Dominica i one inostrane, osoblje IFAW u Americi i Velikoj Britaniji je pružalo podršku na veliku udaljenost ključnom lokalnom osoblju i zainteresovanim stranama, pisali su veterinarske protokole koji su pogodni za lokalne uslove a u isto vrijeme prihvatljivi za internacionalne standarde. Putem ovog procesa lokalna zajednica, veterinari i vijeće će biti u stanju uhvatiti se u koštac sa svim elementima ovog programa na duže staze.

Za raspravu o rezultatima ankete sprovedene na lokalnoj zajednici pogledajte Davis et al (2007), *Preliminarna zapažanja o karakteristikama vlasničkih pasa u Riseau, Dominica*. JAAWS, 10(2), 141 151.

Prihvatni centri i centri za udomljavanje

Izgradnja prihvatilišta neće samo po sebi dugoročno riješiti problem pasa lutilica. Ustvari ono može pogoršati problem, jer pruža pogodan način da se valsnici kućnih ljubimaca riješe svojih životinja i da više ne misle o tome kako da se brinu o njima. Dodatno, centri za udomljavanje mogu koštati dosta novca i vremena da se vode uspješno, pa prema tome treba razmotriti kreativne alternative prije nego se opredjeli za njegovu izgradnju. Sistem za brigu, na primjer, može biti efikasniji, jeftiniji i bolji za dobrobit životinja (pogledajte analizu slučaja 6). Umjesto da obezbijede centar za udomljavanje, koji liječi simptome napuštanja a ne uzroke, treba se fokusirati na poboljšanje odgovornog vlasništva kao metode za smanjenje slučajeva napuštanja životinja.

ANALIZA SLUČAJA 6

Primjer alternative centru za udomljavanje

U gradu u Istočnoj Aziji koji ima najveću gustoću naseljenosti na svijetu, veliku populaciju pasa lutilica i ograničene mogućnosti za skupljanje donacija, njegova prihvatilišta brzo postanu preplavljena. U mnogo slučajeva, nedostatak finansijskih sredstava i stalna potražnja je dovela do dramatičnog pada u standardima skrbi, što je rezultiralo patnjom za značajan broj životinja i nevolje za osoblje. Kao alternativa, nova organizacija se fokusirala da stvori poticajnu mrežu posvećenih volontera koji su privremeno udomljavali napuštene pse i mačke. Sa svoje strane, organizacija se složila da podrži životinje, plaćajući za sve zdravstvene troškove, vakcinaciju i sterilizaciju, dok nisu pronađeni stalni domovi za njih. U prvoj godini svog postojanja ova organizacija je izgradila mrežu od preko 40 privremenih domova imajući za cilj da dosegne brojku od 100 domova. Životinje se udomljavaju putem interneta i ova mreža ima potencijal da udomi mnogo veći broj životinja nego što je to moglo prihvatilište. Životinje su udomljene u prikladne uslove i ovaj projekat ima mnogo niže fiksne i administrativne troškove nego bilo koje prihvatilište. Nova organizacija je postala uspjeh u gradu u kojem su mnogi slični projekti propali.

Adaptirano iz Smjernica za dizajn i upravljanje prihvatilišta za životinje, RSPCA International, 2006.

Ako postoje centri za zakonsko zadržavanje prikupljenih lutajućih životinja, te praćenje životinja za koje se sumnja da imaju bjesnilo, na primjer postrojenja za držanje koje vodi ili finansira općina, onda može biti jeftinije i efikasnije da se poboljšaju ova postrojenja nego da se grade nova.

Faktori koje treba uzeti u obzir kod razmatranja ovog problema.

a. Trebat će napisati propise koji će se dotaći nekoliko bitnih problema, uključujući sterilizaciju, udomljavanje, kapacitet (koliko životinja po kavezu i ukupno i šta će se uraditi kada se kapaciteti popune) i eutanazija. Propisi bi trebali uzeti u razmatranje dobrobit pojedinačnih životinja, implikacije troškova, ciljeve i svrhu postrojenja/centra i utjecaj postrojenja/centra na dugoročni problem upravljanja populacijom pasa, uključujući odgovorno vlasništvo životinja. Jer je ovo problem u kojem emocije mogu doći do izražaja, preferira se da se svo osoblje složi oko propisa odmah na početku. Svo novo osoblje mora u potpunosti razumjeti propise i logiku koja stoji iza njih.

Primjer 1: jasni propisi i procedure moraju biti dogovorene za procijenu zdravlja i ponašanja pojedinačnih pasa, imajući na umu tipične domove koji će biti dostupni i šta se realno može očekivati od novog doma. Neprikladno udomljavanje može dovesti do gubitka povjerenja javnosti i može predstavljati loš odnos sa javnošću po pitanju usvajanja.

Primjer 2: nastavlja se na Primjer 1, neki psi neće biti pogodni za udomljavanje na osnovu njihovog zdravlja i/ili ponašanja i možda neće biti dovoljno domova za one koji su pogodni za udomljavanje. Jako je teško dugoročno održati stanje skrbi za pse u kavezima. U ovoj situaciji, eutanazija bi se trebala razmotriti i za skrb pojedinačne životinje i ostalih pasa kojima bi se mogao naći dom. Da bi olakšali donošenje odluka, propisi o eutanaziji bi trebali biti jasni i transparentni svim zaposlenicima.

- b. Protokoli bi trebali biti dizajnirani za svaku etapu procesa, od karantene pri dolasku do dnevnih rutina kao što su čišćenje, hranjenje i vježbanje pa sve do vođenja evidencije i udomljavanja.
- c. Tokom dizajniranja centra treba uzeti u razmatranje potrebe za skrb životinja, uključujući fiziološke i psihološke potrebe. Odabirući lokaciju moramo imati u vidu pristup javnosti, fizičke karakteristike, usluge (kao što je drenaža i izvor vode) potencijalni problemi sa bukom, dozvole i buduća ekspanzija.
- d. Finansije namjenjene centru za udomljavanje su jako bitne jer je centre teško zatvoriti u kratkom roku. Treba uzeti u obzir kapitalne investicije i tekuće troškove. Preporučuje se prikupljanje kapitalnih izdataka i troškova u vrijednosti troškova za jednu godinu prije nego se donese odluka o centru.

Za dodatne informacije pogledajte: Smjernice za dizajn i upravljanje prihvatilištima, RSPCA International 2006.

3. E.g. see definitions provided by the Asilomar Accords:
<http://www.asilomaraccords.org/definitions.html>

Eutanazija

Kada vodimo ustanove za zadržavanje i centre za udomljavanje, eutanazija će biti neophodna za životinje koje pate od neizlječive bolesti, povrede ili bihevioralnih problema koji će onemogućiti udomljavanje, ili za one životinje koje se ne nose dobro sa uslovima u postrojenju, pa je nivo skrbi za njih jako nizak. Na poslijetku, uspješan program za upravljanje populacijom pasa bi tebao stvoriti takve uslove da su ovo jedini slučajevi gdje je eutanazija neophodna i gdje se dom može pronaći za sve zdrave životinje. Zapravo, većina zemalja neće biti u stanju da dosegne ovu situaciju odmah, ali će trebati raditi prema tom cilju, prihvatajući činjenicu da će neke zdrave životinje biti eutanizirane jer nema dovoljno domova koji mogu pružiti dobar nivo skrbi za životinje.

Eutanazija se bavi samo sa simptomima a ne i uzrocima problema sa populacijom. Ona neće rezultirati kontrolom nad populacijom i ne smije biti naš jedini odgovor. Kada god se eutanazija koristi, moraju se upotrijebiti humane metode koje osiguravaju da će životinja prvo izgubiti svijest pa da će tek onda nastupiti smrt, bez patnje.

Vakcinacija i kontrola parazita

Preventivni veterinarski tretmani mogu biti pruženi kako bi se zaštitilo zdravlje i dobrobit životinja, te da bi se smanjio problem sa zoonoznim oboljenjima. Vakcinacija protiv bjesnila je uglavnom prioritetno pitanje, ali možemo iskoristiti vakcinaciju protiv nekoliko drugih oboljenja, zajedno uz internu i eksternu kontrolu parazita uz pomoć prikladnih lijekova. Ovi tretmani bi trebali biti pruženi u saradnji sa edukacijom o odgovornom vlasništvu, sterilizaciji ili kontracepciji i registraciji i/ili identifikaciji. Potreba za vakcinacijom i kontrolom parazita je često jasna vlasnicima životinja pa bi nuđenje ovih usluga moglo predstavljati najlakši način da se primame vlasnici i da se ugovore druge mjere koje smo spominjali u ovom poglavlju.

Faktori koje treba uzeti u obzir kod razmatranja ovog problema.

- Redovna vakcinacija (naročito ako pokriva druga oboljenja pored bjesnila) i kontrola parazita će najvjerojatnije poboljšati zdravstveni status pojedinačnih pasa. Ženke koje prethodno nisu bile uspješne pri reprodukciji mogu postati dovoljno zdrave za oplodnju. Ovo znači da problemi sa povećanom reprodukcijom moraju biti uzeti u razmatranje i ublaženi po potrebi.
- Kao i sa sterilizacijom i kontracepcijom, preventivni tretmani se mogu koristiti kako bi se vlasnicima pokazala vrijednost veterinarske njege i drugih alatki za kontrolu populacije (kao što je registracija i identifikacija), koje su neophodne za dugoročnu skrb životinja, tako da vrijedi ispitati načine kako da se uključi lokalna veterinarska infrastruktura u pružanju preventivnih tretmana. Pružanje besplatnih preventivnih tretmana bi trebalo vršiti pažljivo i prema lokalnoj ekonomskoj situaciji, jer postoji rizik devaluacije općih veterinarskih usluga ako se usluge pružaju besplatno ili ako se ne zna kolika je subvencija za takav tretman.
- Preventivni tretmani će se morati pružati redovno ako želimo da budu efikasni, pa stoga moramo omogućiti pristup takvim tretmanima.

WSPA/BLUE PAW TRUST

Fitting a red identification collar to a dog receiving rabies vaccination and parasite treatment in Sri Lanka

- Tretmani mogu biti ponuđeni putem „kampova“ (privremene lokacije za tretman, visoke prometnosti), što može biti jako efikasno za skretanje pažnje vlasnika prema značaju preventivnih tretmana i drugih alatki za upravljanje populacijom. Međutim, rizik od agresivne interakcije i prenosa oboljenja velike grupe pasa koja će biti prisutna na lokaciji treba biti umanjeno putem organizovanja praktičnih ulaza i izlaza, korištenjem sterilnih igala za svakog psa i stavljajući bolesne pse u karantinu. Reklamiranje je neophodno za ovakvu vrstu kampova prije samog početka. Tu je i ograničenje na udaljenost koju su spremni da prevale ljudi kako bi dobili ovu uslugu, tako da treba imati na umu broj kampova koji će postići željenu pokrivenost kao i logistika koja ide sa tim.
- Poticanje čestih preventivnih tretmana omogućuje dijagnozu i tretman postojećih stanja.

Kontroliranje pristupa resursima

Psi su motivisani da lutaju po javnim mjestima gdje imaju pristup resursima kao što je hrana. Kako bi se ograničilo lutanje, naročito u određenim područjima gdje se psi ne tolerišu (npr. škole i javni parkovi), pristup ovim resursima mora biti ograničen. Ovo bi se trebalo uraditi pažljivo i u saradnji sa mjerama koje smanjuju lutajuću populaciju, kako bi se spriječilo izgladnjivanje pasa kada se uklone izvori hrane ili kada se prebacuju na drugu lokaciju da pronađu izvor hrane.

Ovo se može postići na više načina:

- redovno uklanjanje smeća iz domova i javnih kanti
- ogradaivanje lokacija za prikupljanje i odlaganje smeća
- kontrola nad uklanjanjem leševa i iznutrica
- korištenje kanti koje sprečavaju hranjenje životinja, kao one sa teškim poklopcima, ili stavljanje kanti van dohvata životinja
- edukacija ili provedba mjere kako bi se spriječilo bacanje smeća (i prema tome slučajno hranjenje pasa) i da se zaustavi namjerno hranjenje pasa u određenim lokacijama

D. Dizajniranje intervencije: Planiranje, dogovor ciljeva i određivanje standarda

Kada završimo procjenu, uspostavimo prioritete za program i istražimo pristup za rješavanje problema, onda je neophodno da se dizajnira i dokumentuje cijeli plan programa.

Planiranje za održivost

Programi za upravljanje populacijom pasa zahtjeva puno resursa tokom dužeg perioda. Oni uključuju ljudske resurse, infrastrukturu i finansije. Bitno je da razmotrimo slijedeće faktore.

- a. Odgovornost: idealno bi bilo da potrebe resursa budu ugrađene u budžet odgovornog tijela. Državna tijela će najvjerojatnije biti u stanju da postignu održivost putem državnog finansiranja. NVO bi trebale osigurati punu podršku i finansijska sredstva prije nego preuzmu vodstvo nad programom upravljanja populacijom pasa, da li uz pomoć vlasti ili drugih izvora. Trebali bi također pomno razmotriti da će njihova investicija morati biti dugoročna i ova obaveza može biti izazov što znači da će im biti teže obavljati druge aktivnosti.
- b. Sudjelovanje vlasnika: Intervencija dizajnirana tako da ima utjecaj na odgovornost vlasnika, što bi moglo dovesti do održivosti elemenata projekta, kao i trajne pozitivne promjene u stavovima. Na primjer, programi sterilizacije bi mogli postati održivi ako se podstaknu vlasnici da plate ove usluge, dok se u isto vrijeme podržavaju veterinari, tako da će ove usluge imati prihvatljivu cijenu.
- c. Registracija: Sistem za registraciju sa malom naknadom za vlasnike pasa može pružiti finansije za druge komponente šireg programa. Međutim, veličina ove naknade mora biti pažljivo kontrolisana jer će velika naknada uzrokovati mali odziva za registraciju. Naplaćivanje naknade možda neće biti prikladno za sve države.
- d. Prikupljanje sredstava: Sposobnost prikupljanja sredstava lokalno će zavisi od nekoliko faktora, uključujući kulturu dobrotvornog davanja i statusa pasa u lokalnoj zajednici. Lokalni ljudi, biznisi, zaklade i industrije vezane za pse (farmaceutska, hrana za pse i osiguranje za pse) mogu biti zainteresovani za podršku programa za upravljanje populacijom pasa, da li finansijama ili dajući resurse (kao što je hrana i lijekovi). Internacionalni grantovi također mogu pružiti finansije za određene dijelove projekta, ali najvjerojatnije neće podržati dugoročne troškove upravljanja programom. Ponovo, moramo uzeti u obzir održivost svih ovih izvora finansija i/ili resursa.
- e. Ljudski resursi: Ima ljudi koji bi dali podršku putem neplaćenih usluga, ponekad još nazvane u naturi ili pro bono donacije. Neki profesionalci vrše pro bono rad za korist NVO, kao što je marketing, računovodstvo i menadžment.

Veterinari su bitan ljudski resurs, ne samo zbog hirurških i medicinskih vještina nego i zbog sposobnosti da utječe na ponašanje vlasnika životinje. Kvalificirani veterinari mogu biti

voljni da pruže standardne usluge besplatno ili pri jako niskim cijenama. Studenti veterine mogu biti voljni da pomognu kao dio njihovog treninga i to bi mogao da bude formalni dio njihovog obrazovanja, iako će trebati obezbjediti nadzor. Volonteri veterinari i bolničarke iz inostranstva također mogu biti koristan izvor podrške, iako postoji mogućnost da ih lokalni veterinari smatraju prijetnjom ako oni njih vide kao zamjenu za veterinarske usluge koje lokalni veterinari pružaju. Održivost ovog resursa je također komplikovano jer putni troškovi mogu biti jako visoki. Može biti poželjno da se iskoriste ovi volonteri kao podrška za unapređenje vještina i znanja lokalnih veterinara.

- f. Održivost: Plan koji ilustruje kako će se program održati dugoročno bi trebao biti napravljen na početku; humano upravljanje populacijom pasa ima početak ali nema kraja, jer on zahtjeva kontinuiranu aktivnost kako bi se populacija pasa održala na željenom nivou. Uključivanje i dogradnja lokalnih kapaciteta će podržati održivost, kao i razvoj odgovornih vlasnika životinja jer će individualni vlasnici pasa početi podržavati aktivnosti programa za upravljanje populacijom.

Ciljevi, svrha i aktivnosti

Plan programa bi trebao sadržavati jasne i dogovorene ciljeve i svrhe. Također je bitno u ovoj etapi da se opišu indikatori koji bi se mogli koristiti za procjenu napretka tokom svake etape programa. Indikatori će biti korišteni da se prati i procjenjuje uspjeh programa (pogledajte dio E) i treba se uzeti u razmatranje na početku jer će odrednice sigurno biti neophodne kasnije.

Ako je veći broj organizacija uključen u upravljanje populacijom, trebat će sastaviti ugovore tako da je svaka strana svjesna sveobuhvatnih ciljeva i njihove uloge u programu. Ovi planovi bi također trebali biti preneseni krajnjem korisniku, kao što su vlasnici pasa i zainteresovane strane na koje će utjecati ovaj program iako oni nisu odgovorni za aktivnosti (ovo može uključivati i određene organe). Pogledajte analizu slučaja 7, na slijedećoj strani, za primjer dizajna upravljanja populacijom.

Postavljanje standarda dobrobiti životinja

Cilj održavanja najboljeg nivoa dobrobiti životinja bi trebao biti jasno ustanovljen standardima programa. Kako bi osigurali saglasnost i razumijevanje, najbolje bi bilo da standardi budu razvijeni od strane zainteresovanih strana. Odluka koja se tiče pojedinačnih životinja bi se trebala donijeti na osnovu dugoročne dobrobiti za životinju i za dobrobit lokalne populacije. Trebali bi imati proceduru za redovno praćenje kako bi se osiguralo da se ovi standardi potvrđuju, kao i redovno preispitivanje samih standarda.

Slijede opća područja programa za upravljanje populacijom pasa koji zahtijevaju minimalne standarde kako bi se primjenili:

- operacija, uključujući sterilne tehnike, anestezije i režime primanja lijekova (npr. analgezije)
- rukovanje i prevoz pasa
- smještaj i gospodarenje pasa
- procedure udomljavanja
- eutanazija – kada i kako bi se trebala izvesti eutanazija
- vođenje evidencije i redovna analiza podataka – iako ne utječe direktno na skrb životinja, ažurno vođenje evidencije koje pokriva učestalost povrede ili oboljenja može pomoći pri identifikaciji dijela programa koji možda potkopava skrb. Na primjer, neobično velik broj slučajeva post-operativnih komplikacija u određeno vrijeme može ukazivati na potrebu za dodatnom obukom određenog osoblja ili promjene u post-operativnoj brizi.

RAY BUTCHER/PHUKET ANIMAL WELFARE SOCIETY

Surgery using aseptic techniques, Thailand.

ANALIZA SLUČAJA 7

Primjer koraka za dizajniranje intervencija

A. Razumijeti situaciju

Anketa je sprovedena u općini X koja je imala najveći broj primjedbi o lutajućim psima. Anketa je pokazala da je 50% vlasnika koji su imali ženku prijavilo da imaju previše štenaca o kojima se brinu i da je teško pronaći dom za njih. Također su prijavili 45% štenaca kao izgubljenih. Stopa sterilizacije ženki je bila samo 3%. Vlasnici su izjavili da nemaju povjerenje u sposobnosti lokalnih veterinarara, te da se boje da će se osobine njihovog psa promijeniti nakon sterilizacije.

B. Neka relevantni čimbenici budu prioritet

Prioritet je razmnožavanje pasa – imamo višak neželjenih štenaca kod vlasnika, potrebu da se poveća nivo steriliziranih vlasničkih pasa i potreba da se pozabavimo vještinom veterinarara kao i nesporazumom oko utjecaja sterilizacije na ponašanje psa.

C. Komponente sveobuhvatnog programa

Komponente su: hirurška sterilizacija putem lokalne veterinarske infrastrukture, edukacija i veterinarara i lokalnih vlasnika pasa o utjecaju sterilizacije.

D. Dizajniranje intervencije

Iz ovoga, cilj je: da se smanji broj neželjenih i lutajućih pasa podložnih oboljenju i povredama na ulicama općine X. Da bi se ovaj cilj postigao, zapisali su se slijedeći ciljevi, od kojih je jedan bio povećanje sterilizacije vlasničkih ženki sa 3% na 50% u roku od dvije godine. 50% je izabrano kao meta jer je 50% vlasnika prijavilo problem sa prevelikim brojem štenaca. Dvije godine su odabrane zbog praktičnih resursa (vrijeme u klinikama i finansije) i da bi se mogao vidjeti rezultat ovog programa.

Ovi ciljevi će uključivati aktivnosti kao što su:

- trening kako bi se poboljšale hirurške vještine lokalnih veterinarara, što je usklađeno sa dva poticaja: sistem vaučera što dozvoljava veterinarima da ponude jeftine usluge subvencionirane lokalnim NVO i jednostavan marketing plan za klinike oko teme jeftine sterilizacije
- edukativni program, koristeći postere i mrežu lokalne zajednice fokusirane na vjerskog poglavara, koji objašnjava korist sterilizacije vlasnicima pasa u pogledu njihovog zdravlja i ponašanja.

E. Provedba, monitoring i implementacija: provjeriti da li program ispunjava svoje ciljeve

Provedba

Ovo bi trebalo biti jednostavno ako su prioriteti odabrani razumno i ako je dizajn izveden detaljno. Ova etapa može zahtijevati fazni pristup, koristeći pilot područja koja se prate pažljivo kako bi se osiguralo da svi problemi budu riješeni prije početka programa. Ne treba žuriti u početnim etapama. Problemi će niknuti i bit će neophodno vršiti često ažuriranje između ključnih zainteresovanih strana da pomno prate i poboljšavaju napredak u ranim fazama programa.

Nadziranje i procjena

Jednom kada program krene bit će neophodno redovno pratiti napredak i procjenjivati efikasnost. S tim u vezi neophodno je:

- raditi na poboljšanju performansi, naglašavajući i probleme i uspješne elemente intervencije
- za odgovornost, demonstrirati donatorima, pobornicima i ljudima koji primaju ove usluge, da program postiže svoje ciljeve.

Nadziranje je kontinuiran proces koji ima za cilj da provjeri da program ide po planu i dozvoljava česte prilagodbe. Procjena je postupak periodične provjere, koja se obično izvodi pri postignuću određenih prekretnica da bi se provjerilo da li program postiže željene i izrečene ciljeve. Procjena bi se također trebala koristiti kao osnova za odluke u pogledu budućih inves-

ticija i nastavljanja programa. Obje procedure uključuju mjerenje indikatora odabranih tokom dizajna jer oni oslikavaju bitne komponente programa tokom različitih etapa (pogledajte analizu slučaja 8 za primjer).

Nadziranje i procjena bi trebali biti bitan dio programa, ali ne previše skup i dugotrajan. Odabirući pravu listu pokazatelja, u pogledu njihove sposobnosti da odraze promjene koje se moraju mjeriti i koje se mogu mjeriti sa određenom dozom tačnosti, će biti ključ uspjeha u ovoj etapi. Da bi se odabrali ovi pokazatelji bitno je imati jasan plan šta je to što program treba postići i zašto i kako će to intervencija postignuti.

U idealnom slučaju pristupit će se nadziranju i procjeni na participativan način, gdje se konsultuju sve bitne zainteresovane strane uključene u proces davanja prijedloga. Također je bitno da imamo široke nazore i da budemo pozitivni tokom ovog procesa, jer se stvari mogu promijeniti u suprotnostima sa očekivanjima. Razotkrivanje problema ili nedostataka bi se trebalo vidjeti kao prilike da se poboljša program, a ne kao greške koje iziskuju pravdanje.

Koncept nadziranja i procjene nije komplikovan, ali ima puno odluka koje treba donjeti o tome šta se mjeri, kako ovo treba uraditi i kako se rezultati trebaju analizirati i koristiti. Ovi i ostali problemi su detaljnije opisani na drugim mjestima, na primjer: www.intrac.org.

ANALIZA SLUČAJA 8

Projektna matrica koja pokazuje samo jedan (najčešće se traži više od jednog) indikator za svaku fazu projekta koji je prikazan u analizi slučaja

FAZA		INDIKATOR	ŠTA SE MJERI?
Uticaj	Smanjenje broja neželjenih pasa u lokalnoj zajednici	Procjena populacija na dvogodišnjoj osnovi – direktno brojanje pasa lualica na uzorku kojeg čine blokovi naselja površine 500m ²	Promjena
Cilj	Povećanje postotka vlasničkih pasa	Anketiranje vlasnika pasa o tome da li su njihovi psi sterilisani (model slučajnog uzorka)	Efekat
Rezultat	X broj sterilisanih pasa i tretiranih pasa mjesečno	Evidencija klinika iz koje će se vidjeti broj sterilisanih pasa u semi	Nastojanje
Aktivnost	Hiruruške intervencije sterilizacije uz male troškove	Broj klinika koji je potpisao protocol	Nastojanje
Input	Treneri koji će raditi sa lokalnim veterinarima i sredstva za 50% od ukupnog broja sterilizacija.		

DODATAK A: Alatkke za procjenu potreba programa za upravljanje populacijom pasa

Ovim dodatkom detaljnije se razrađuju pitanja postavljena u dijelu A. U okviru svakog naslova je niz pod-pitanja uparenih sa predlozima za alatkke koje bi se mogle koristiti za istraživanje odgovora. Ovo nije iscrpna ili preskriptivna lista, ona služi za ohrabrivanje istrage problema.

1. Da se utvrdi procjena veličine populacije pasa i njenih kategorija

POTPITANJA

Koliko se trenutno pasa nalazi u kategoriji „lutajućih“ i „zatvorenih“? Imajte na umu da će psi koji lutaju biti i vlasnički i „prave“ litalice.

PREPORUKE ZA ALATKE/METODE

Anketa o psima koji lutaju u paru sa anketom za lokalne vlasnike pasa koja iziskuje broj pasa koji bi obično lutali dok se anketa sprovedi. Imajte na umu da anketa zahtjeva iskustvo u dizajnu ankete kako bi se dobili istiniti i bitni podaci.

2. Da se razumije odakle pse litalice dolaze. Drugim riječima, koji su izvori ovih pasa i zašto ovi izvori postoje?

POTPITANJA

Kako se mjenja populacija pasa litalica vremenom i kako se održava? Da li je lutajuća populacija pasa sama po sebi sposobna za uspješno razmnožavanje? Da li lutajući psi mogu odgojiti štence do odrasle dobi?

Da li su neželjeni vlasnički psi napušteni i da li postaju dio lutajuće populacije? Da li je dozvoljeno vlasničkim psima da slobodno lutaju?

Ako je napuštanje i lutanje problem, zašto se to dešava? Koja su uvjerenja, stavovi ili okolišni faktori koji predstavljaju temelj ovih ponašanja.

PREPORUKE ZA ALATKE/METODE

Posmatrajte broj pasa u svakoj dobnoj klasi (štene, mladi pas i odrasli pas) u lutajućoj populaciji tokom vremena. Posmatrajte okote štenaca tokom sezone parenja, od lutajućih vlasničkih i lutajućih bezvlasničkih pasa da bi ustanovili koliko ih preživi u obje populacije.

Anketa za vlasnike – pitajte da li su njihovi psi vezani za privatno vlasništvo ili da li su oni (ili neko koga znaju, ako će priznavanje ovog ponašanja predstavljati problem) ikada napustili psa.

Mjerenju dobrobiti se može prići ili putem procijene životinja (direktno posmatranje životinja) ili procjenom baziranoj na resursima (mjerenje pristupa koje životinje imaju resursima koji su bitni za njihovu skrb) ili kombinacija i jednog i drugog. Mjerenje skrbi kod populacije pasa, naročito onih populacija koje uključuju dio lutajućih životinja, je relativno loše istraženo područje. Međutim, bitno je nama kao zagovornicima skrbi za životinje da se pokušamo dotaći ovoga u nekim od bitnih pod-pitanja.

IFAW/COOK

Anektiranje vlasnika pasa u Dominikanskoj Republici

3. Koji su problemi u pogledu skrbi populacije pasa i zašto se oni pojavljuju?

POTPITANJA

Mjerenju dobrobiti se može prići ili putem procijene životinja (direktno posmatranje životinja) ili procjenom baziranoj na resursima (mjerenje pristupa koje životinje imaju resursima koji su bitni za njihovu skrb) ili kombinacija i jednog i drugog. Mjerenje skrbi kod populacije pasa, naročito onih populacija koje uključuju dio lutajućih životinja, je relativno loše istraženo područje. Međutim, bitno je nama kao zagovornicima skrbi za životinje da se pokušamo dotaći ovoga u nekim od bitnih pod-pitanja.

Kakav je status skrbi lutajuće populacije i koliko su česti problemi?

Kakav je status skrbi vlasničkih pasa i koliko su česti problemi? Da li su vlasnici pružili svojim psima resurse koji osiguravaju skrb?

Kakav je status skrbi pasa na koje utječu trenutne mjere za kontrolu? Na primjer, kakav je status skrbi životinja u prihvatilištima? Koje metode eutanazije se koriste, ako se korsite?

Koja je stopa preživjelih različitih tipova (zatvorenih bezvlasničkih ili vlasničkih lutajućih) ili dobna grupa pasa? Preživljavanje može ukazivati na status skrbi, jer bi kratak period preživljavanja u prosjeku ukazivao na loše zdravlje.

PREPORUKA ZA ALATKE/METODE

Direktne observacije lutajućih pasa zbog njihovog zdravstvenog stanja, kao što je ocjena o stanju tijela, hromost, povrede i stanje kože.

Direktne observacije pasa zbog njihovog zdravstvenog stanja i bihevioralnih reakcija prema vlasniku (da se istraži prethodno ophođenje vlasnika prema psu). Anketa za vlasnike koja se tiče nabavke resursa kao što je zdravstvena skrb, hrana, voda i sklonište.

Direktna observacija pasa u prihvatilištima, korištenje istog kriterija koji se koristi za druge kategorije pasa da bi se mogla uraditi usporedba. Diskusije sa vlasnicima prihvatilišta o resursima i metodama eutanazije.

Teško je izmjeriti stopu preživljavanja lutajućih populacija a da se ne pravi uzorak od strane individua. Anketa za pse koja istražuje pitanja vezana za pse u domaćinstvu, koji su uginuli u proteklih nekoliko godina može nam pružiti procjenu stope preživljavanja vlasničkih životinja i razloga zašto su životinje uginule (imajte na umu da stopa preživljavanja štenaca i odraslih pasa treba da bude odvojena, jer su ove brojke često jako različite).nam pružiti procjenu stope preživljavanja vlasničkih životinja i razloga zašto su životinje uginule (imajte na umu da stopa preživljavanja štenaca i odraslih pasa treba da bude odvojena, jer su ove brojke cesto jako razlicite).

4. Šta se trenutno radi neformalno i oficijelno kako bi se kontrolisala populacija pasa i zašto?

POTPITANJA

Da li ljudi misle da postoje problemi sa upravljanjem populacije pasa lokalno? Koje probleme uzrokuju psi?

Šta se trenutno radi kako bi se upravljalo populacijom pasa?

Kakvi zakonski propisi postoje koji se tiču upravljanja populacijom pasa?

PREPORUKA ZA ALATKE/METOD

Rasprave sa malom grupom ljudi raznih profila. Neka grupe budu neformalne, dopustite rasprave oko tema i usmjeravajte rasprave odmjerenim pitanjima.

Pitajte relevantne lokalne vlasti o prirodi, broju i geografskim lokacijama žalbi koje su zaprimili. Raspravljajte sa bitnim zainteresovanim stranama kako bi shvatili prošlost, trenutno stanje i buduće planove za upravljanje populacijom pasa. Uzmite u obzir lokalne vlasti, veterinarske organizacije, NVO i vlasnike pasa.

Prikupite podatke i iz središnje i iz lokalne samouprave o zakonskim propisima koji se odnose na pse – moguće je da se bitni zakonski propisi nalaze u više od jednog akta (npr. kontrola oboljenja, veterinarski propisi, propisi o zaštiti okoliša).

DODATAK B: Formiranje mješovite komisije

Slijedi primjer procesa koji se može koristiti za postizanje angažmana i podrške zainteresovanih strana; takav proces može biti adaptiran za programe različitih veličina (od malih projekata za lokalne zajednice do nacionalnih programa).

- Napravite radnu grupu ljudi zainteresovanih i odgovornih za upravljanje populacijom pasa (pogledajte dio A za listu mogućih zainteresovanih strana). Ova radna grupa bi imala odgovornost za dizajniranje i izvođenje početnih procesa prikupljanja i analiziranja podataka o lokalnoj populaciji pasa.
- Prateći početnu procjenu, ova radna grupa se može pretvoriti u formalnu komisiju uz zastupništva za svaku bitnu zainteresovanu stranu. Odbor bi u najmanju ruku trebao imati projektni zadatak, listu članova i ulogu tih članova, predanost čestim sastancima, ažuriranje akcionog plana i jasne ciljeve. Moguće je bazirati ovaj odbor na sličnim modelima, na primjer oni bazirani na poboljšanju ljudskog zdravlja. Može biti neophodno pozvati iskusne članove tog odbora da budu članovi odbora za upravljanje populacijom pasa.
- Svaki član odbora je odgovoran za predstavljanje potreba zainteresovanih strana u pogledu upravljanja populacijom pasa, naprimjer organizacije za javno zdravstvo zahtjevu kontrolu zoonoznih oboljenja, NVO poboljšanje skrbi, općinsko vijeće smanjenje dojava o ometanju javnog reda i mira. Skup ciljeva može biti izrađen na osnovu podataka dobivenih iz početne procjene i potreba zainteresovanih strana. Plan programa se može oformiti oko ovoga sa jasnim ciljevima i činjenicom šta će predstavljati uspjeh ili neuspjeh za zainteresovane strane (pogledajte dio D za više informacija o stvaranju plana).
- Finansijska obaveza koja je neophodna kako bi program bio uspješan, kratkoročno i dugoročno, bi se moralo raspravljati i dogovoriti od strane odbora. Ovo bi trebalo uključivati očekivana ulaganja od svake zainteresovane strane.

- Odgovornost svakog člana odbora pri izvođenju, monitoringu i procjeni programa, mora biti pojašnjena. Jednom kada se program pokrene, redovni sastanci će biti neophodni da bi se ažurirao napredak i kako bi se raspravili rezultati monitoringa i procjene i da bi se odredile promjene koje se moraju načiniti.
- Odbor će u suštini biti stalan jer je upravljanje populacijom pasa stalan izazov, iako će se članovi neizbježno mjenjati.

Slijedeće su predlozi za poboljšanje funkcionisanja odbora:

- Seminari ili radionice se mogu koristiti da se potakne i razvije program u ključnim tačkama, uključujući proces planiranja. Ovakav događaj se može osloniti na znanje koje ne posjeduju članovi odbora.
- Pojašnjavanje uloga, uključujući detalje kao administrativni problemi (npr. sati i dogovori oko sastanaka), će pomoći pri uspostavljanju realnih očekivanja. Ovo bi se trebalo često revidirati i rotirati, ako bude prikladno.
- Odbor bi trebao biti transparentan koliko god je to moguće, kako bi se steklo povjerenje javnosti u pogledu ovog programa.
- Odbor će neminovno doživjeti razlike u mišljenju, tako da će jasne smjernice i shvatanje kako će se te situacije riješiti omogućiti održanje kohezije.

The Alliance for Rabies Control
UK registered charity number: SC 07
www.rabiescontrol.org

Humane Society International
2100 L Street NW, Washington, DC, 20037, United States
Tel: +1 (202) 452 1100
www.humanesociety.org

International Fund for Animal Welfare
International Headquarters, 411 Main Street, PO Box 193
Yarmouth Port, MA 02675, United States
Tel: +1 (508) 744 2000
www.ifaw.org

International

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, Wilberforce Way
Southwater, Horsham, West Sussex RH13 9RS, United Kingdom
Tel: +44 300 1234 555 www.rspca.org.uk
A charity registered in England and Wales, no: 219099

World Small Animal Veterinary Association
www.wsava.org

World Society for the Protection of Animals
1st Floor, 89 Albert Embankment, London SE1 7TP, United Kingdom
Tel: +44 (020) 7587 5000
www.wsipa-international.org